

JARI TERVO

Pääskyt
talvehtivat
järvenpohjassa

Romaani

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

Romaanin Augustinus-sitaatti on hänen teoksestaan *Augustinuksen tunnustukset*, jonka on suomentanut Otto Lakka. Erasmus-sitaatti on Erasmus Rotterdamilaisen teoksesta *Tyhmyyden ylistys*. Sen on suomentanut Kauko Kare. Martti Lutherin kirje ja Olof Larsinpojalle osoitettu kirje perustuvat Viljo ja Kari Tarkiaisen Mikael Agricola -teoksessa julkaistuihin suomennoksiin, mutta niitä on muokattu romaanin tarkoituksiin sopiviksi. Kaikki tässä mainitut tekstit on suomennettu latinan kielestä.

Romaanin kirjoittamista ovat tukeneet Jenni ja Antti Wihurin rahasto sekä Otavan Kirjasäätiö.

© 2021 Jari Tervo ja Kustannusosakeyhtiö Otava

ISBN 978-951-1-41003-4

OTAVA
KIRJAPAINO

Keuruu 2021

4041 0037
Painotuote

Omistan tämän kirjan äitini Ritva Tervon muistolle.

Perustuu tositahtumiin

ENSIMMÄINEN KIRJA

Torsby, kesällä 1521

I

MANALA

Perkele lymysi August Henrikssonina pajanmurjussa Torsbyn kylässä, Suomenlahden viimarannalla. Tuo oli mustatukkainen, sinisilmäinen ja vahvavartinen. Seppä hymyili harvoin. Siksi hymy jäi mieleen ja siitä seppä muistettiin hänen jo kaikottua tuonilmaisiiin.

Henriksson kalkutteli rautaporttia Kustaa Vaasan linnaan. Se kesti viikkoja moukaroida ja piti välillä heittää sikseen. Tämän oli Mikaelille kertonut varmana Petrus. Pojat eivät olleet kuulleet Kustaan lisäksi kenestäkään muusta joka voisi omistaa kokonaisen linnan.

Henriksson takoi tajuamatta, että vasara oli hänen kahleensa. Muinaisen luutarhan tiiviiksi tallautunut multa viilensi Mikaelin ja Petruksen jalkapohjat. Sepän korkuiset nokkoset tuoksuivat murheelta ja villimintulta. Kotona paita taas haiskahtaisi outojen petojen virtsalta. Juoksun jälkeen kuului vain oman sydämen pajavasara. Henriksson pyyhki otsaansa. Joi olutta. Kulumainsa alta vilkaisi poikia.

Seppä rupesi naputtelemaan hehkuvaa puukonterää Vaiva-

Sturelle. Tämän toinen raunioksi tallusteltu puukenkä oli seisautunut alasimen kylkeen. Se oli Mikaelin mielestä selittämättömämpää kuin tähdet. Puukonterä näytti siltä kuin se olisi kastettu kiehuvaan vereen. Seppä nappasi terän pihteihin ja upotti sen kylmällä vedellä täytettyyn kaukaloon. Terä sihahti kuin iso Saatana ja kohottautui vedestä äkeänä, köyryselkäisenä höyrynä. Seppä katseli poikia ja murahti: mihin kurkkuun tämä pyrkinee. Henrikssonia nauratti, kun poikia kammotti.

Mikael tiesi, että hänet oli kastettu saman pyhimyksen nimeen kuin Torsbyn kirkko. Arkkienkeli varjeli häntä. Hän oli kuullut Haavuri-Johanilta, että Perkeleen kanssa pärjäsi, kun piti mielessään vain tosiasioita. Niitten toisteleminen kutitti ja suututti sitä. Mikael ei muistanut tähän hätään yhtään tosiseikkaa. Ei Petruskaan.

Ystävykset huohottivat, kunnes heidän hengityksensä tasaantui. Otsalle tuleentui pienipalloista hikeä ja korvat poksahuttivat auki. Pojat kuuluivat satakielten kaukaista laulua, vielä loitompana harppoi ukkonen kivipieksuun. Kaikkien taivaitten takana viherjöi Malin-piian todistuksen mukaan lustitarha. Mikael ja Petrus tajusivat nyt hitusen Kaikkivaltiaan suunnitelmasta.

Pääskyt talvehtivat järvenpohjassa, Mikael kiljaisi, kun alkoi pudota pisaroita...

II

OLOF-ISÄNNÄN VIERESSÄ SEISKÖÖN VAIN ISÄNNÄN VARJO

Petrus löysi sirpaleen. Olof-isäntä oli riistänyt klasin värväämältään fönsterimaakarilta ja särkenyt sen pihakiveen. Sirpaleella piianpoika tähtäsi sylillisen auringonsäteitä Mikaelin silmiin. Petrus osasi ampua jousella pilkkaa jo viisivuotiaana. Aikamiehet eivät kehdanneet vetää hänen kanssaan sormikoukkuja hänen täytettyään kaksitoista.

Olof-isäntä oli kieltänyt Petrusta hiipimästä ylätalon nurkilla kuin omillaan. Klasivalo porasi Mikaelin silmien läpi neulat aivolimaan asti. Poikaparka hätääntyi. Hän ei ymmärtänyt, mikä oli vialla. Kaikki oli. Hän kaatui selälleen. Matkalla kohti tannerta hän tunsi vihlaisun verran alkukantaista autuutta. Jumala suuteli maailmaa kukkaan ja kaikki oli hellää ja kaunista. Yhtä äitiä. Ennen pimeyttä.

Mikaelin isosiskot ja talon palkolliset kokoontuivat pihamalle huutamaan Herraa apuun. Turhaan kiljuivat. Kaikkivaltias kuulee jopa ääneen lausumattomat sala-aatokset. Cecilia-sisko, iso tyttö, turvasi Malin-piian helmoihin, vaikka karski karring tärisi. Harva rohkeni katsoa poikaa suoraan, ja Linnea ja Gunilla-sisko käänsivät selkensä veljelleen. Tämä kiemurteli kuin madellen ja kakoi punapilkkuista vaahtoa. Mikaelissa rie-

huivat onttosilmäiset riivaajat. Ne kiepsahtelivat myös pojan ympärillä ja manasivat kiulun korkuisia hiekkamyrskyjä. Moni nosti käsivartensa silmiensä eteen. Riivaaja astui sieluun niistä. Tämän tiesivät kaikki. Sormien välistä, jos nosti ne salvaksi.

Poikaparka näytti ottavan erokirjan ihmissuvusta. Se hävetti ja hirvitti. Pojan takaraivo ja kantapäät varasivat maahan. Varsi kaareutui luonnottomasti näitten välille. Poika hylki maata kuin silta vettä ja narskutteli hampaitaan.

Petrus riensi ravistamaan Mikaelia olkapäistä. Ei saa koskea, rengit parkaisivat, tarttuu vielä. Äpärä ei ymmärtänyt kaatuvataudin päälle. Se oli välskäreitten, pappien ja manaajien asia. Ylen mutkallinen riesa. Yhdelle terävälle päälle liikaa. Merirosvo Søren Norbyn kansipoikana arkailusta ja haaveksunnasta parantunut Haavuri-Johan tömisteli liiterille. Harva kykenee juosta kumistelemaan puujalallaan. Haavuri palasi kepin kanssa, katkaisi sen puolen kyynärän mittaiseksi, vuolaisi siitä pois terävät kulmat ja törröttävän katkaisukohdan ynnä sujautti kepin Mikaelin suuhun tämän ahmaistessa ilmaa. Kepinpätkä narisi pojan hampaitten prässissä.

Mikael laski pöksyihinsä molemmat saastat. Sen kuuli, näki ja haistoi. Naiset ja tytöt kiljuivat. Fönsterimaakari teki ristimerkkiä, lopetti, alkoi räplätä rukousnauhaa. Vanhat miehet nyökyttelivät toisilleen päätään synkän tietäväisinä. Tätä tiedettiin odottaa. Pahimpaan varautuvat harvoin erehtyvät. Lepakot olivat lentäneet vastatuuleen, kaksipäinen lahna ui Bjarneen katiskaan, Malinin salviat mustuivat lämpimässä kesäyössä. Kumma pentu tämä Olofin nulikka, kerää kylmiä hiiliä nuotiosta, vuoluraudalla hellii laudanpätkiä, ei majaan, ei kaaripysyy, jouten päiten, turhan pantein. Kuka kristitty tuommoista toimittaa. Tuijottaa rävähtämättä pranttiä ja teeskentelee sitä lukevansa kuten ylimykset. Rälssi kuulemma nai naamat vastakain. Mokomat rietastelijat.

Poika voihkaisi ja lakkasi puremasta kapulaa. Hänen ihmis-

kaarensa romahti ja kaulasuonet vetäytyivät piiloon. Kuoliko pikkuveikka, Cecilia-sisko kysyi itkuisena. Linnea-sisko ryhtyi antamaan viimeistä voittoa Gunilla-siskolleen. Tämä laittautui pitkälleen ja valitti: tekee kipeää, Herra Jumala, miten kalvaa-kaan vanhaa tyhjää eukkoa, tekee kipeää joka kolosta, kuolen nyt, nyt just kuolen.

Ennen ei ollut Cecilia veljeään itkenyt, vain pahansuovasti tirskahtellut tälle. Olof-isä ryntäsi talosta pihalle ja huusi Haavuri-Johanille: käske Bjarnen teurastaa nilkku Hjalmar-karju, ottaa kusirakko talteen. Klasinsirpale viilsi Viipurin räätälistä tingityn kengän rikki. Isovarvas silpoutui. Isäntä kutsui Perkelettä. Olofin talosta piti tuleman Torsbyn ensimmäinen, jolla oli kaupunkilaissilmät. Talonväki ja käräytyillä vitkastelevat ohikulkiijat vilkuilivat toisiaan vaiti. Pimeyden Ruhtinas oli jo saapuvilla, ei tarvinnut isännän enää kutsua. Petrus juoksi isännän luokse kauhuissaan. Tämä löi nyrkillä Petrusta kasvoihin kaikin talonpojan voimin.

Älä koskaan seiso mun vieressä, Olof huusi.

III

KUN NIELEE VERTANSA, NOSTAA MAHAMYRSKYN

Olof tuijotti Mikaelia. Kääntyi silmiensä täytyttyä verkkaan pihaväen ja muuallisten puoleen. Hän kertoi poikansa maistaneen pahalaisen nuoliveikon Petruksen vohkimia hullukaalen siemeniä sekä hengittäneen kirkon takaa suohuuruja. Satoja vuosia eltaantuneitten perseitten takatuulia. Suohon säilöttyjä. Tällaisia metkuilivat kaupunkien kisällit, eivät kunnan pernejalaispojat. Hullukaalesta ja suokalmasta sikisi hänen Mikael-poikansa aivopolte. Siihen ei tarvittu sarvipäätä Saatanaa hännällään suosoppaa hämmentämään.

Olof uhkasi: hänen tilallaan ei paiskisi töitä tai tilapäähomia kukaan joka muuta uskoo. Tämän hän halusi tehdä kirkkaaksi kuin evankeliumin. Vastahankaisen hiljaisuuden katkaisi Petruksen hillitön itku. Hänen paitansa etumus oli peittynyt mustaan vereen. Haavuri-Johan neuvoi Petrusta olemaan nielemättä sitä, nousee vielä mahamyrsky. Tämä oli merirosvo Søren Norbyn ryöstöretkillä katkerasti opittu. Päivällä Haavuri oli sanonut Mikaelille: tämä on sinun viimeinen poikakesä.

Ole hiljaa, Olof sanoi.

Ole vain hiljaa isäntä Olof, Malin-piika huusi.

Hän raivasi kuin laivankeula tiensä ihmisjoukon läpi, pieni nainen, joka vaati ison miehen tilan. Olof oli nähnyt nuorena

miehenä Turun satamassa purjefregatin. Fokkamaston alle oli veistetty povekas nainen. Sellaista neitsyttä kansipoika toki seura kiehuvan meren läpi. Puosu kertoi, että vaikka meni eteen matalamman parkin mastossa ja katsoi maalattua puunaista silmiin, tuo katsoi muualle. Siitä sen tiesi siveäksi. Malin-piian vihastuessa moni otti taka-askeleen, kaksi jos tämä parahiksi perkasi.

Piika pitää suunsa, Olof-isäntä sanoi.

Aikamies runtelee lapsia, Malin-piika huusi väkijoukolle.

Vaikene, Olof-isäntä varoitti.

Lietsun ja raatelen niin kuin se tuima peto kristikuntaa vastaan mutta teen sen poikaparkani ja kristikunnan puolesta, Malin-piika messusi. Tuo ei osannut lukea, paasata kyllä kuin paraskin.

Olof-isäntä mietti Malin-piian räyhäntää: se oli tarkoitettu levitettäväksi kylän viiteentoista savuun, kirkolle, kirkkoherralle, tämän jumalisille kamraateille, nimismiehelle, voudille, kaikkeen Pernajaan, miksei Viipuriin ja kulkijain lekkeripuheissa Turkuun, piispan syvään korvaan. Isäntä näytti veristä jalkaansa Malin-piialle. Tämä sylkäisi siihen. Isäntä tyytyi nostamaan kättään iskuun. Hän olisi ylettynyt rankaisemaan. Eipä ilennyt. Stämnikki oli lopahtanut lappeelleen, hänen vastaisekseen. Isännän maine kestää lapsen hakkaamisen, muttei lapsen ja tämän mamman, samana iltapäivänä. Elleivät ne ole vaimo ja perillinen. Se on eri asia. Eikä sekään järin hyvä.

Malin työnsi kasvonsa Olof-isännän naamalle. Hän halusi näyttää kaikille: miehestä ei ole häntä läppäsemään. Haavuri-Johan istutti sekapäisen Petruksen pihakivelle ja vilkaistuaan isäntää alkoi tutkia itkunloppuja tyrskähtelevän pojan vammaa. Isäntä tajusi, ettei hänen pottuvarvastaan parsittaisi ensiksi. Siksi Haavuri häntä silmätteli. Linnea lapioi äidin leikkeihin myöntämällä varresta haljenneella puukauhalla näkymätöntä multaa Gunillan päälle. Vainajaa haukuttiin, kun tätä pakkasi naurottamaan.

Rengit, piiat ja muu vähäväki muistelivat yhden lyönnin varjossa kaikkea turmiollista, mitä olivat kärsineet Olof-isännän taloudessa. Hikisiä tinkejä, vaisuja eväitä, jomottavaa selkää. Johannes Kastajan korkea päivä oli pilvistynyt matalaksi. Isäntä saisi itseksensä sytyttää mittumaaritulet ja ryystää kousasta apeaa olutta.

Äsken Olof oli ryypännyt franskanviiniä tinapikarista ja uhonnut mahtipirtissään: vaikka vanhoja vittuja sataisi, tämä on kesän ihanin päivä. Siltä ei enää tuntunut. Olof katsoi Petruksen vereen kastettua nyrkkiään.

Pappa, Mikael sanoi hänen jalkojensa juuresta.

Älä enää koskaan maista hullunkaalen siementä äläkä hengitä suohuuruja, Olof sanoi.

En, pappa, Mikael sanoi.

Hyvä, Olof sanoi.

En ole koskaan syönyt enkä hengittänyt, Mikael sanoi.

Makaa siinä vaiti, palaat kenties meidän kristittyjen maailmaan, Olof sanoi.

Pyydän anteeksi, Mikael sanoi.

Hyvä, Olof sanoi.

En tiedä mitä, Mikael sanoi.

Väänteleekö hän taas sanoja, ne ovat mitä ovat, yksi on keksitty joka tarkoitukseen, aikojen alusta on ollut näin, lehmä on lehmä ja sika sika, joka elikko kulkee omalla nimellään saamatta sitä koskaan tietää, Olof sanoi.

Malin-piika talutti Petruksensa isännän viereen. Mun sana pitää, Olof-isäntä sanoi. Piika järjesteli hameensa, istuutui Mikaelin viereen. Hän käski Petruksen laskemaan päänsä hänen syliinsä.

Mikaelin äiti tuli ovesta ja asteli selityksiä kyselemättä Malinin viereen silittämään tämän hiuksia. Haavuri-Johan lähti vatskaamaan notkeaan voihin kesyn hanhen rasvaa. Malin neuvoi. Hänessä oli noidan vikaa. Ei niin paljon että polttaa pitäisi.

Rohto paransi ruusun, turvotuksen, kielihaavat, paukamat ynnä vällylaman. Verenvuodon se tyrehtyi myös.

Malin-piika silitteli poikansa otsaa, siirsi äidin lohdutuksen eteenpäin. Mun pojan kauniit kasvot on rikki, Malin sanoi ja rupesi nyyhkyttämään. Kyynelauti tarttui Petrukseen, hänen kauttaan Mikaeliin. Kohta itki koko pihanväki lukuun ottamatta Olof-isäntää. Fönsterimaakari riensi jo tien päällä, tarina kieltään polttelemassa. Olof-isäntä varoi katumasta. Hän työnsi vihaiset kasvonsa Malin-piian silmien eteen ja sähähti: Painu Helvettiin.

RANTAKIVILLE NOUSIVAT NÄKIT JA VEDENNEIDOT

Mikael riisui varovasti pöksyt. Paita oli tahriintunut helmastaan. Hän astui askeleen kauemmas mytystä, löyhkän ulkopuolelle. Petrus käski viskata vetimet mereen, niitten perään heittää itsensä. He eivät uineet vakituksissa poukamassaan, etteivät likaisi sitä. Housut ja paita piti pestä heti ennen kuin saasta liitoutuisi pysyvästi tyykin kanssa.

Mikael totteli. Petrus mielellään komenteli, jäi huojumaan lokkien riukukivelle. Hän tutki kepin hampaanjälkiä, katsahti arvostavasti ruipeloa ystäväänsä. Mikael hiipi rantaan ja kosketti varpaallaan Pernajanlahtea. Hän näki iholleen kohoavan ohuita karvoja, joita ei muulloin erottanut. Ne yrittivät tutkia lähistöä kuin siilen piikit tai kissan kuonokarvat. Meri tuutii talvea joskus kesän loppuun saakka. Silloin se lämpää uitavaksi vasta elonleikkuun aikaan.

Mikael seisoj sorapohjalla merta kaulaan saakka. Hän tunsi miten hänen varpaansa siirtelivät pieniä kiviä. Jumala oli omakätisesti ja yksitellen asetellut ne paikalleen. Hän ei pahastunut epäjärjestyksestä. Hän oli jo aikojen alussa tiennyt, että Pyhän Johannes Kastajan päivän iltana MDXXI Mikael Olofinpojan varpaat siirtäisivät kivet uusille, Hänen valitsemilleen sijoille. Mikael oli lähtevinään rantaa kohti, palasikin äkkiä takaisin ja

sotki nopeasti pohjaa. Se oli tyhmää. Jumala oli tiennyt senkin etukäteen.

Hän oli ylöskirjoittanut asiansa papyrukseen tai pergamentteihin. Mikael ei tiennyt kumpi oli arvokkaampaa. Enkeli lennätti hyllyltä oikean käärön: Ruotsi, Pernaja, Torsby, merenpohja, kivet. Mikael hinkkasi pöksyjään ja pestyn paidan hän solmi hihoista kaulaansa. Pyykkäriämmä, pyykkäriämmä, Petrus huuteli rannalta. Lyttynokka, lyttynokka, Mikael kivahti vastaan, tosin katui heti.

Petrus käänsi selkensä. Ylemmilleen ei saa koskaan kääntää selkäänsä. Jos heidän seurassaan sylkee, pitää heti laittaa jalka klimpin päälle. Se oli höveliä. Niin opettivat Olof-isä, äiti ja kirkkoherra. Äiti tarkensi, että ylempiä olivat kaikki kruununherrat ja ainakin Teitit ja Creutzit. Mikael tiesi ystävänsä silmien vettyvän, kuten silloin kun rengit morkkasivat häntä äpäräksi. Eivät he silloin pilkanneet kun Malin-piika topakoi lähettyvillä puukko kädessään tahi teräviä sanoja suussaan. Vahvalle piialle saattoi jopa hävitä tappeluksessa, ja jos tuon päihitti, saavutti vain naista moksauttaneen miehen surkian maineen.

Malin-piika autteli tienoon naisia synnyttämään. Kaksi kesää sitten välskärskä, nimismiehen rouva ja housusta housuun lentävä keittäjämuija synnyttivät samana yönä. Nimismiehen rouva toi mukanaan kahmaloittain kangasta ja kertoi sitä riittävän myös muille. Malin-piika pesi vastasyntyneet ja kapaloi heidät kahteen liinavaippaan ja kahteen villavaippaan. Hän satoi lasten kädet ja jalat kapalovyöllä, jonka hän kiinnitti päällimmäiseen vaippaan. Lapsen pää kasvoja laskematta peitettiin kahdella pellavaliinalla. Pienokainen ei voinut liikuttaa käsiään eikä jalkojaan. Tämä oli vanha tapa. Lapsen raajat kasvaisivat suoriksi, hänen kätensä eivät näivettyneet eivätkä jalkansa kampuroituneet. Tiukkaan kapaloituneen vauvan äiti saattoi laittaa renksusta oksanhankaan riippumaan metsässä. Kiluilua siellä turvassa pedon hampailta, kun äiti noukki marjoja.

Aamulla Malin-piika kantoi kolme vastasyntynyttä nukkuvaa tyttöä ylätalon ja käski murkinoivien renkien verrata vauvoja. Kuka heistä oli äpärä?

Mikael muisti, miten Malin-piika oli pysäyttänyt hänet paluumatkalla kirkosta, kurkistanut palaako hänen silmissään valo ja sanonut: Hameesta olet sinä tullut. Muista se. Hän ei halunnut sanoa vielä todemmin pikkupojan edessä. Hän pyysi Mikaelia katsomaan Petruksen perään. Tämä oli kertonut, ettei häntä pahanteosta mikään pysäytä paitsi Mikaelin silmät. Malin kumartui tuijottamaan Mikaelin silmiin. Pitkän kotvan jälkeen hän sanoi hiljaa: On ne omansalaiset.

Mikael odotti kunnes nokkaloukkauksensa lakastui. Hän usutti Petrusta uimaan. Kun vedessä liikkui ja huitoi, kylmä vesi muuttui kuin lämpimäksi ilmaksi. Se ei ollut enää vierasta ainetta, vaan omaa kauas jatkuvaa ihoa. Hän räpiköi kauemmaksi rannasta lampaanrakon kannattamana. Äiti ei laskenut häntä rannalle ilman. Nolottihan se.

Mikael tunsi kalojen hipaisevan sääriään kun ne uivat jalkojen välistä. Hän tunsi myös meren valtavan liikkeen ja voiman. Se oli peto ja rannat olivat sen häkki. Niitä vasten se hyökkäili. Petrus kahlasi aurinko oikealla poskellaan mereen. Haista niitä, hän vaati. Malin-piika neuvoi, että vaatetta pitää nujuttaa vielä kuusi tuokiota sen jälkeen kun likaa ei enää näy eivätkä vaatteet haise.

Mikael mietti: Petrus sanoo mun äiti. Alatalossa puhutaan finskaa, meillä päätalossa svenskaa. Modersmål on äidinkieli. Äiti kuulostaa erilaiselta kuin mamma. Äiti kuiskasi autiolla pihalla, että äiti ojentaa käden silittämään Mikaelin poskea sinne Manalaan saakka. Siellä ne pakottavat Mikaelin hiilloselle. Siksi hänen vartensa kaareutuu, kauemmaksi pätsistä. Ei äiti pelkää.

Mikael asetteli kamppeensa kuiville, vielä lämpimille kiville. Petrus nousi rannalle. Sillä oli jo aikamiehen kyrpä. Sen tyvessä

rehotti karvasto. Siksi se venytteli pitkään. Hän vaati Mikaelia kokeilemaan hauistaan. Petrus ei pukeutunut niin kauan kuin Mikael joutui odottamaan vaatteittensa kuivumista. Piianpoika kertoi nähneensä ihanan saastaisia unia Mikaelin Cecilia-sis-kosta keväästä lähtien. Silloin hän aloitti muitten torsbyläisten kummastelemat aamu-uinnit hyisessä meressä.

Miten paljon tykkäät Ceciliaista, Mikael kysyi.

Joskus pitää uida monta tiimaa, Petrus sanoi totisesti.

Hän kertoi päässeensä Olof-isännän soutajaksi. Tämä setvi verkkoja hyvällä tuulella, hyräili hiljaa virrenpätkiä. Hän kumartui veneen reunan yli katsomaan merenalaista sorapohjaa harvinaisella tyvenellä. Petrus kumartui myös. He katsoivat omaa ja toisen kuvaa suolavedessä. Olof-isäntä särki julmistuneena meren airollaan ja vaikenä paluusoudun. Heidän kuvansa oli uponnut merenpohjaan.

Pyhän Johannes Kastajan päivä raukeni iltaan. Metsät täyttyivät lempeistä hengistä ja supattavista menninkäisistä ja parrakkaista, vastasyntyneen vasikan korkuisista maahisista. Pian saapuivat keijukaiset, peikot, haltijattaret ja kummitukset. Tämä oortninki oli ikivanha. Ihmiset ja metsän ja meren henget sovussa väistelivät toisiaan. Yösydän kuului kaikille.

Rantakiville nousivat näkit ja vedenneidot houkuttelemaan rantalaista. Kivi vajoaisi vieraan jalan kosketuksesta syvyyteen. Mikael näki kaksi näkkiä ja yhden neidon. Hän painoi kivet mieleensä muodon mukaan: pallo, potaatti, kananmuna. Ne uppoaisivat meren syvimpään sopukkaan. Petrus kertoi, että hän oli lakannut näkemästä pieniä olentoja sen jälkeen, kun hänen käärmeensä oli alkanut paksuuntua ja pidentyä.

Petruksen tuhoutunut haistin paisui silmiin. Huomenissa niitä ympäröisivät mustat renkaat. Hän kertoi näkevänsä vain puolet siitä mitä ennen. Nenä alkoi norua verta, joten Petrus kävi selälleen niitylle. Hän kertoi, ettei tarvitse Mikaelia pite-

lemään kättään, hän tulisi omia aikojaan aitalle. Pojat nukkui-
vat kesät siellä yhdessä. Mikael jäi kuusikon taakse odottamaan.
Sinne hän kuuli Petruksen ruman ja raivokkaan itkun.

Ennen aittaa Mikael näki Birgitan koivujen välistä. Mikael
pysähtyi, pidätti hengitystään. Birgitta keräsi liinaan kukkien
terälehdiltä ja heinien korsilta kastehelmiä. Hän nosti katseensa,
muttei säikähtänyt Mikaelia. Haavuri-Johan puhalteli jossain
luuhuiluaan. Hän luritteli koko Pernajassa parahuten.

Mitä sinä teet?

Kerään kastetta, pesen sillä kasvoni aamulla, kasteen mukana
katoavat pisamat, Birgitta sanoi.

Älä pese niitä pois.

Aitalla Mikael havahtui unesta. Birgitta oli hymyillyt, vään-
tänyt liinansa kuivaksi ja kääntynyt sijoillaan, kävellyt piikain
jakamaan aittaaan. Hänen paljaisiin nilkkoihinsa oli tarttunut
apilanlehtiä. Mikael katsoi tytön kulkua. Jos hän katsahtaa taak-
seen ennen kuin katoaa aittaaan, me elämme pitkän ja onnelli-
sen elämän yhdessä. Birgitta käänsi päätään ja heilautti kättään.

Ennen uutta unta Mikael muisti Malin-piian kiirehtineen
pajalle, kun Olof-isäntä oli käsenyt häntä painumaan Helvet-
tiin. Siitä Mikael tiesi seppä August Henrikssonin Saatanaksi.

MIKAEL LÖYTÄÄ PYHÄN HENRIKIN SORMEN

Kirkkoherra Birger nosti kirjan sakariston pöydälle. Mikael oli ottanut tavakseen tulla kirkkoon toviksi ennen jumalanpalveluksen alkua jo silloin, kun kirkkoherra opetti häntä lukemaan. Tämä tapasi osoittaa vielä lukutaidottomalle pojalle sanoja ja kysyä mitä niistä pulpahti mieleen.

Kirkkoherra näytti sanaa *förhör*. Mikael näki lehtevän oksan, jolla istui kaksi aukisilmäistä pöllöä. Sana näytti terhakkaalta, koska oksa ei päättynyt, vaan kurkotti ärrän itseviisaana nokkana tyhjyyteen. *Blomma* ei nostanut Mikaelin mieleen kukkaa, vaan sen puhkeamisen. Sanassa kuului pehmeä tussahdus, kukan synty.

Kirkkoherra rohkaisi Mikaelia pitämään nämä alkunäyt mielessään. Kirjaimet olivat hirsiiä, mutta talo oli muuta kuin kasa piiluttuja puita. Niin sanat poikkesivat kirjaimista. Kirkkoherra sanoi: En kerro sinulle, miltä maailma näyttää. Avaan vain silmäsi.

Kirkkoherran kasvojen iho muuttui tiheäksi verkoksi, kun hän silitti sakariston pöydälle nostamansa kirjan kantta. Hymyillessään hän vanheni laupiaaksi. Sellaisena hän otti vastaan torsbyläisten ripittäytymisiä. Kun Mikael oli nähnyt kirkkoherran pajaavan yhtä hellästi taloudenhoitajansa hiuksia, Mikaelia oli ujostuttanut.

Kirja oli Missale Aboense ja sen oli präntännyt Lyypekissä muuan Bartholomeus Ghotan. Kirkkoherra näytti mustia kirjaimia. Ne olivat latinaa. Niitten yläpuolelle oli sijoitettu vähemmän, mutta isompia, punaisia kirjaimia. Niitä kirkkoherra kutsui rubriikeiksi. Joittenkin sanojen koukertavat alkukirjaimet olivat sinisiä. Niitä ei ollut präntätty, vaan väritetty käsin sen jälkeen, kun kirja oli painettu. Kirjanpainajan piti etukäteen varata tila alkukirjaimille.

Kirjan alkukuvassa seiso i Suomen kirkon suojeluspyhimys Pyhä Henrik. Lalli murhasi hänet kirveellä järvenjälle. Lalli oli talonpoika, kuten Olof-isä.

Henrikillä oli suippohattu ja kädessään hän piti kärjestään taivutettua piispaansauvaa. Sen silmukan hän sujautti lampaansa kaulaan. Henrikin molemmilla puolilla seiso i vähän matkan päässä kaksi nimetöntä pappia.

Oikeanpuoleinen pappi oli kasvoiltaan täsmälleen saman näköinen kuin Henrik. Näin ei voinut todesti olla. Silloin pappi olisi Henrikin poika tai pikkuveli. Pyhillä ei ollut lapsia. He eivät saaneet siitä. Kirkkoherra oli opettanut näin. Mikael keksi, että piirtäjä oli ikuistanut Henrikille omat kasvonsa. Ja samoin viereiselle miehelle. Piirtäjää palvottaisiin ajasta aikaan.

Henrikin jalkain juuressa Turun piispa Konrad piti polvistuneena sylissään tuomiokirkon vaakunaa. Keskellä kuvaa oli Konradin sukuvaakuna. Hän tilasi kirjan ja maksoi sen. Hän määrä. Toisella puolella polvistui tuomiorovasti Maunu. Alimpana kuvassa, Henrikin jalkojen juuressa, virui murhamies Lalli.

Mikael näki irtosormen. Se oli Henrikin pitelemän messukirjan päällä, juuri irti kirkaistuna. Myrtynyt veri oli liimannut sen kirjaan kiinni. Se oli Henricki-marttyyrin ihmeitä tekevä sormi, kirkkoherra sanoi. Lalli leikkasi puukolla sormen katki varastaakseen Henrikin sinettisormuksen. Sormi putosi kaplakaassa lumeen ja jäi sinne häviöön.

Kesällä pieni poika ja sokea mies soutelivat järvellä. Jäälau-

talla seilasi tämä Henrikin sormi. Poika otti sen ja kosketti sillä sokean miehen suljettuja silmäluomia. Tämä alkoi nähdä. Ihmiset olivat nähtyinä niin erilaisia kuin kosketeltuina, kuultuina ja haisteltuina. Eivät toki parempia.

Lalli varasti Henrikiltä hiipan ja survaisi sen päähänsä, korkean suippotolpan. Talonpoika pelleili kotvasen ja huvitti vaimonsa hyreksimään. Lalli yritti lystin ehdyttyä kiskoa hiippaa päästään, mutta tolppapaha oli juuttunut, jotenka Lalli tempaisi. Hiukset irtosivat hiipan mukana verisenä möykkynä, päällimmäiset päänlihat valuivat silmille.

Kirkkoherra katsoi Mikaelia hymyillen. Hänellä oli oma pieni poika, Esgill. Tämän äiti oli kirkkoherran taloudenhoitaja Susanne. Tämä hymyili lempeästi, mutta huusi vähästä. Olof-isäntä muistutti kirkkoherraa hutikkasunnuntaisin, että papilla ei saa olla lapsia. Haavuri-Johanin mukaan pappi ei saa nostaa naisen hametta eikä nainen saa nostattaa papin hahhahhaata, Haavuri-Johan tapasi murjaista. Mikael nauroi renkien mukana, aloitti jäljessä, lopetti sen tähden viimeisenä, mutta myös sen vuoksi jonon hännimmäisenä, että se pantaisiin merkille. Jotain tässä tarkoitettiin.

Mikael kosketti piispan paperisormea. Se oli vielä lämmin ja kirkkoherran mukaan miraakkeli ja nyt Mikael oppi, että myös miraakkelit saattavat ellottaa. Hän kysyi, mitä kirjaimet kuvan vasemmassa yläreunassa merkitsivät. Ne ovat pranttääjä Bartholomeus Ghotanin nimikirjaimet, b ja g, muka hurskauden ja vaatimattomuuden vuoksi pienet kirjaimet, kirkkoherra oli sanomassa, kun Olof-isäntä ryntäsi sakaristoon.

Hän vaati kirkkoherraa muistelemaan Mikael-pojan kymmen vuoden takaista kastetta. Olof maksoi toimituksesta kymmenen markkaa. Oliko lapsi silloin parkunut keuhkojensa täydeltä?

Olof-isännän mukaan lapsi oli ennen kastetta läpikotaisin pakana. Kun lapsi huusi, lapsi ei huutanut, vaan Perkele siinä parkui karvasta tappiotaan. Kastevesi poltti sitä ja se joutui jättä-